О.М. ОЛІЙНИК,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
ДУ «Інститут економіки
та прогнозування НАН України», м. Київ
професор Тяньцзінського університету
іноземних мов (КНР)

СУЧАСНА МАКРОПРУДЕНЦІЙНА ПОЛІТИКА В ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Необхідність запровадження банківського нагляду в ЄС, а, відповідно, і формування необхідної системи банківського нагляду була зумовлена умовами Договору про створення ЄС щодо створення єдиного ринку ЄС, суть якого полягає у вільному русі товарів, капіталу, послуг та робочої сили.

Фінансова криза в 2007 і 2008 роках виявила істотні недоліки у сфері фінансового нагляду – як в окремих випадках, так і стосовно фінансової системи в цілому. Національні моделі нагляду на національному рівні відстали від фінансової глобалізації та інтегрованої і взаємозалежної реальності європейських фінансових ринків. Криза виявила недоліки існуючої практики банківського нагляду у сфері співпраці, координації, послідовного застосування права Союзу і довіри між національними наглядовими органами.

У листопаді 2008 року Комісія уповноважила Групу високого рівня під головуванням Жака де Ларозьєра розробити рекомендації про те, як зміцнити європейські наглядові механізми з метою вдосконалення захисту громадян і відновлення довіри до фінансової системи. У своїй заключній доповіді, представленій 25 лютого 2009 р. («Звіт де Ларозьєра»), Група високого рівня (надалі – Група) рекомендувала як зміцнити систему нагляду, щоб знизити ризики та вплив майбутніх фінансових криз. Вона також рекомендувала здійснити реформи в структурі нагляду фінансового сектора в Союзі. Група також дійшла висновку про те, що Європейська система фінансового нагляду повинна складатись з трьох європейських наглядових органів: один – для банківського сектора, один – для сектора цінних паперів і один – для сектора страхування і професійних пенсій, а також рекомендувала створення Європейської Рада з системних ризиків (ЄРСР).

У своєму повідомленні від 4 березня 2009 під назвою «Супроводження відновлення Європи», Комісія запропонувала висунути законопроект про створення Європейської системи фінансового нагляду та Європейської ради з системних ризиків. У повідомленні від 27 травня 2009 р. під назвою «Європейський фінансовий нагляд», було більш докладно представлену можливу архітектуру такої нової наглядової структури.

Створення *Європейського банківського органу* (надалі – ЄБО) було передбачено Положенням про створення Європейського банківського органу No 716/2009/ЕС (надалі - Положення), що було затверджено Європарламентом та Радою ЄС 24 листопада 2010 р. Новий орган банківського нагляду покликаний покращити практику банківського нагляду, сприяти

вдосконаленню внутрішнього ринку ЄС, розвитку фінансового сектора та підвищенню захисту інвесторів.

Задачі та повноваження Органу:

– сприяти створенню високоякісних загальних регулюючих і наглядових стандартів і практики, зокрема шляхом надання висновків для союзних установ і розробки керівних принципів, рекомендацій і регуляторних проектів, відповідно до законодавчих актів;

– запобігати регулятивному арбітражу, посередництво і врегулювання розбіжностей між компетентними органами, забезпечення ефективного та послідовного контролю за діяльністю фінансових установ, забезпечення узгодженої взаємодії керівників наглядових установ і вживання заходів, зокрема, в надзвичайних ситуаціях;

– стимулювати і полегшувати делегування завдань і обов'язків між компетентними органами;

– тісно співпрацювати з Європейською радою із системних ризиків (ЄРСР), зокрема, шляхом надання ЄРСР необхідної інформації для досягнення своїх завдань і забезпечення належного виконання попереджень та рекомендацій ЄРСР;

– організовувати та проводити рецензування аналізу компетентних органів, в тому числі розробку керівних принципів і рекомендацій, виявлення найкращої практики, з метою зміцнення послідовності результатів наглядової практики;

– проводити моніторинг та оцінку розвитку ринку в сфері своєї компетенції, в тому числі відповідних тенденцій з надання кредиту, зокрема, для домашніх господарств і МСП;

– здійснювати економічний аналіз ринків та інформувати про виконання функцій ЄБО;

– сприяти захисту вкладників та інвесторів;

– сприяти послідовній та узгодженій взаємодії керівників наглядових органів, моніторингу, оцінці та вимірюванню системних ризиків, також розробці і узгодженню планів відновлення та резолюцій, забезпечуючи високий рівень захисту вкладників і інвесторів по всьому Союзу та розробляючи методи для резолюцій проблемних фінансових установ та оцінку необхідності відповідних фінансових інструментів;

– виконувати будь-які інші завдання, викладені в Положенні або в інших законодавчих актах;

– публіковувати, а також регулярно оновлювати на своєму веб-сайті інформацію, що відноситься до його сфери діяльності, зокрема, в сфері своєї компетенції, про зареєстровані фінансові установи, з тим щоб забезпечити щоб інформація була легко доступною громадськості;

– взяти на себе, у міру необхідності, всі існуючі й поточні завдання Комітету європейських органів банківського нагляду (КЄОБН).

Для досягнення поставлених завдань Орган має такі повноваження, зокрема:

– розробляти проекти з реалізації технічних стандартів у конкретних випадках;

– розробляти принципи і рекомендації;

– приймати індивідуальні рішення для компетентних органів у конкретних випадках;

– приймати індивідуальні рішення на адресу фінансових установ, у конкретних випадках;

– надавати висновки в Європейський Парламент, Європейську Раду або Європейську Комісію;

– збирати необхідну інформацію стосовно фінансових установ;

– розробляти загальні методології для оцінки впливу характеристик продуктів та процесів розподілу на фінансове становище установ та захист прав споживачів;

– забезпечити централізований доступ до бази даних про зареєстровані фінансові установи в сфері своєї компетенції, що передбачені законодавчими актами.

Єдиний механізм банківського нагляду

З метою безпосереднього здійснення пруденційного нагляду на національних рівнях країн – членів ЄС було створено так званий Єдиний механізм банківського нагляду (Single Supervisory Mechanism, SSM). До складу SSM входять ЄЦБ та наглядові органи країн-членів. Діяльність SSM спрямована на вирішення таких завдань: забезпечення безпеки і надійності європейської банківської системи; підвищення фінансової інтеграції та стабільності; забезпечення послідовного спостереження.

У новій пруденційній структурі ЄЦБ має вирішувати такі завдання:

– санкціонування та відкликання повноважень кредитних організацій;

– здійснювати такі завдання стосовно кредитних установ, створених у країнах-членах, що планують здійснювати закордонну діяльність або відкривати філії, які здійснює компетентний орган країни-члена, з якої походить кредитна установа, відповідно до законодавства ЄС;

– здійснювати оцінку повідомлень про придбання та відчуження «кваліфікованого володіння» в кредитних організаціях, окрім випадків накладання банківських резолюцій;

– забезпечувати дотримання актів, які передбачають накладання пруденційних вимог до кредитних установ стосовно вимог до власних фондів, сек'юритизації, значного перебільшення лімітів, ліквідності, левереджу, звітування та розкриття інформації з цих питань;

– забезпечувати дотримання актів, які накладають вимоги до кредитних установ, в яких запроваджено потужний механізмів управління, в тому числі вимоги до придатності та відповідності для осіб, відповідальних за управління діяльністю кредитних організацій, процеси управління ризиками, механізми внутрішнього контролю, політики і практики оплати праці та ефективні процеси внутрішньої оцінки достатності капіталу, в тому числі моделей внутрішніх рейтингів;

– проводити контрольні огляди, у тому числі в разі необхідності в координації з ЄБО, стрес-тести та здійснювати їх можливу публікацію, для того щоб визначити, чи є реалізуються в кредитних установах домовленості, стратегії, процеси і механізми, чи є в наявності у кредитних установах власні кошти, задля забезпечення раціонального управління і покриття їх ризиків; на основі наглядового огляду накладати на кредитні організації додаткові вимоги до власних фондів, особливі вимоги щодо публікації та ліквідності, а також інші заходи, які є спеціально доступними для компетентних органів відповідно до законодавства Союзу;

– здійснювати на консолідованій основі нагляд за материнськими компаніями кредитних організацій, створених в одній з країн-членів, у тому числі за фінансовими холдинговими компаніями і змішаними фінансовими холдинговими компаніями, а також брати участь у спостереженні на консолідованій основі, в тому числі як наглядачі, не перешкоджаючи національним компетентним органам виступати спостерігачами по відношенню до материнських компаній, що створені в інших, ніж країни-члени країнах;

– брати участь у додатковому нагляді за фінансовим конгломератом щодо кредитних організацій, що входять у нього, та виконувати завдання координатора, де ЄЦБ призначається як координатор фінансового конгломерату відповідно до критеріїв, викладених у відповідному законі Союзу;

– здійснювати наглядові завдання щодо планів відновлення та раннього втручання, коли кредитна установа або група, щодо яких ЄЦБ виконує функції консолідуючого наглядача, не відповідає або може порушити запроваджені пруденційні вимоги, і тільки в тих випадках, явно передбачених відповідним законодавством Союзу для компетентних органів, вимагати структурні зміни від кредитних організацій для запобігання фінансового стресу або краху;

– для кредитних установ, створених в країнах-членах, які відкривають філії або здійснюють транскордонні операції в країнах-членах, ЄЦБ повинен у межах своїх повноважень, виконувати завдання, що покладенні на національні компетентні органи відповідно до законодавства Союзу.

При здійсненні банківського нагляду ЄЦБ застосовує такі інструменти:

– ЄЦБ готує нормативні акти, керівництва та загальні розпорядження національним компетентним органам відповідно до яких національні компетентні органи приймають наглядові рішення;

– коли це необхідно для забезпечення послідовного застосування високих контрольних стандартів, ЄЦБ може в будь-який час за власною ініціативою після консультацій з національними компетентними органами або на прохання національного компетентного органу, з застосуванням всіх своїх повноважень здійснювати безпосередньо нагляд за однією або кількома кредитними установами, в тому числі і в тому випадку, якщо фінансова допомога була запрошена або побічно отримана з EFSF або ESM;

– ЄЦБ може також запросити, в спеціальному порядку або на постійній основі, інформацію від компетентних національних органів про виконання наданих завдань.

При здійсненні безпосереднього банківського нагляду ЄЦБ має наступні повноваження: запитувати інформацію; проводити контрольні огляди, інспекції на місцях та розслідування; надавати або відкликати банківські ліцензії; оцінювати придбання та відчуження кваліфікаційних холдингів банків; забезпечувати дотримання пруденційних правил ЄС; встановлювати більш високі вимоги до капіталу («буфери») для того, щоб протистояти будь-яким фінансовим кризам

Макропруденційна політика зорієнтована на запобігання системним ризикам через два виміри: перший – часовий, тобто розвиток системного ризику протягом часу; другий – певного часового моменту, тобто розповсюдження системного ризику всередині фінансової системі у певний момент часу.

Ключовим аспектом часового виміру є: стримування та зниження проциклічності фінансової системи; встановлення на скільки системні фінансові ризики посилюються при взаємодії з іншими секторами фінансової системи; відслідковування результатів взаємодії фінансової системи та реальної економіки, що можуть призвести до фінансового кризи.

Основними інструментами здійснення контролю за виявленням системних ризиків є проведення стрес-тестів та встановлення буферів на капітал.

Вимоги до мінімального розміру банківського капіталу за Базелем III

Показник	Звичайний власний капітал	Капітал І рівня	Сукупний капітал
Мінімальний розмір, % від зважених за ступенем ризику активів	4,5	6,0	8,0
Буфер збереження капіталу, (%)	2,5	2,5	2,5
Мінімальний розмір капіталу плюс буфер збереження капіталу, (%)	7,0	8,5	10,5
Антициклічний буфер з інтервалом 0–2%	0 2	0 2	0 2
Мінімальний розмір капіталу плюс буфер збереження капіталу, плюс антициклічний буфер, (%)	7,0 ... 9	8,5 ... 10,5	10,5 ... 12,5

Згідно зі ст. 129 Угоди про асоціацію, ЄС та Україна усвідомлюють важливість наближення чинного законодавства України до права Європейського Союзу. Україна взяла зобов’язання забезпечити поступове приведення у відповідність свої чинні закони та майбутнє законодавства до *acquis* ЄС. Враховуючи взяті Україною зобов’язання Україна також має адаптувати внутрішнє законодавство в сфері банківського та пруденційного нагляду відповідно до стандартів ЄС.

Перспективи України щодо макропруденційної політики: запровадження директив ЄС передбачені угодою про асоціацію; співпраця з наглядовими

органами ЄС; дотримання стандартів щодо власного капіталу та формування буферів; запровадження інструментів макропруденційного нагляду.